

články

Antické dejiny na Slovensku v období rokov 2004 až 2011

Tomáš Klokner

Keď sa v roku 1976 podarilo v bývalom Československu vydať pozoruhodnú kolektívnu monografiu *Třicet let výzkumu antiky v ČSSR 1945 – 1975* (Praha 1976), skromné, avšak dôstojné miesto v nej zaujala kapitola profesora Miloslava Okála o bádání a popularizácii antiky na Slovensku.¹ Profesor Okál vo svojom príspevku zhodnotil vedeckú činnosť v jednotlivých disciplínach vied o antickom staroveku na Slovensku počas vymedzeného obdobia. Podobne zamerané, aj keď podstatne skromnejšie hodnotenie rokov 1993 – 2003 uskutočnil Pavol Valachovič v príspevku, ktorý odznel 26. septembra 2003 na konferencii v Prešove s názvom *10 rokov Slovenskej republiky – 10 rokov klasických štúdií* a následne bol publikovaný v rovnomennom zborníku.²

Obe práce sa stali inšpiráciou na napísanie tohto príspevku, ktorý chronologicky i obsahovo nadväzuje na príspevok P. Valachoviča a usiluje sa byť jeho pokračovaním. Príspevok nemá ambíciu načrtnúť celkový obraz vývoja v jednotlivých disciplínach vied o antickom staroveku na Slovensku a netrúfa si ani konkurovať precíznej evidencii prof. Okála za roky 1945 – 1975. Naším cieľom bolo iba stručne sumarizovať stav a úspechy slovenskej vedy na poli výskumu a štúdia antiky v období rokov 2004 – 2011, prinajmenšom v oblasti starovekých dejín a kultúry, popularizácie antiky a celého organizačného procesu, ktorý je rovnako dôležitý ako aj jeho dôsledky. Tým sme chceli prispieť k upresneniu predstavy o stave nášho odboru v súčasných podmienkach.

Inštitucionálne zázemie a personálne obsadenie

V hodnotení rokov 1993 až 2003 sa v úvode konštatuje, že vo vymedzenom období pokračovalo na Slovensku formovanie katedier histórie, jediných pracovísk, na ktorých sa realizuje výskum v oblasti starovekých dejín a zároveň sa prednášajú dejiny antického staroveku (ak nerátame Archeologický ústav SAV v Nitre, ktorý sa venuje limitnej problematike). Následne sa uvádza osem fakúlt (pracovísk), ktoré disponujú aspoň jedným systemizovaným miestom pre historika na staroveké (antické) dejiny: dve katedry

---

¹ OKÁL, Miloslav. Slovensko. In *Třicet let výzkumu antiky v ČSSR 1945 – 1975*. Praha : Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, 1976, s. 225-267.

² VALACHOVIČ, Pavol. Antické dejiny na Slovensku za posledných desať rokov. In ŠIMON, František (ed.). *10 rokov Slovenskej republiky – 10 rokov klasických štúdií*. Košice : Press Print, 2004, s. 22-26.

v Bratislave (Pedagogická fakulta UK a Filozofická fakulta UK), dve v Trnave (Filozofická fakulta Trnavskej univerzity a Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda), jedna v Nitre (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa), v Banskej Bystrici (Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela), v Prešove (Filozofická fakulta Prešovskej univerzity) a v Ružomberku (Filozofická fakulta Katolíckej univerzity).³ Takýto záver môžeme čiastočne aplikovať aj na súčasnú situáciu, keď k uvedeným ôsmim pracoviskám pribudlo ešte jedno (Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika).

Z hľadiska personálneho obsadenia prišlo oproti stavu z roku 2003 nielen k miernemu nárastu vysokoškolských pedagógov venujúcich sa starovekým dejinám, ale aj ku generačnej výmene a z toho vyplývajúcej omladeniu. Z ôsmich pedagógov, ktorých uvádza P. Valachovič v roku 2003, nás navždy opustil prof. Jan Burian († 2011), do penzie odišla doc. Ida Zubácka a dvaja z nich (Mgr. Branislav Krasnovský, PhD., Mgr. Imrich Nagy, PhD.) sa primárne nevenujú výskumu antických dejín. Na druhej strane rady starovekárov posilnili mladí a perspektívni bádatelia PhDr. Emanuel Jirkal, PhD. (Nitra), Mgr. Marek Babic, PhD. (Ružomberok), Mgr. Marta Sendeková, PhD. (Košice), Mgr. Michal Habaj, PhD. (Trnava). Celkovú štruktúru môžeme vyjadriť nasledovne: dvaja profesori (prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc., prof. PhDr. Janka Hečková, CSc.), dvaja docenti (doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., doc. PhDr. Marián Vízdal, CSc.) a šesť odborných asistentov (Jirkal, Babic, Sendeková, Habaj, Krasnovský, Nagy). Podobne priaznivejší vývoj zaznamenávame aj v oblasti výchovy vedeckého dorastu. Počet doktorandov študujúcich antické dejiny stúpol niekoľkonásobne. Otázna však zostáva kvalita jednotlivých adeptov.

Publikačná činnosť

S tvrdením P. Valachoviča, že publikačnú činnosť z oblasti antických dejín na Slovensku podmieňuje niekoľko faktorov, môžeme len súhlasiť. Spomedzi nich uviedol predovšetkým neochotu, resp. obavu slovenských vydavateľstiev angažovať sa v tejto oblasti a úzky čitateľský okruh.⁴ Za posledných osem rokov sa situácia v tomto smere nie sice výrazne, ale predsa len zlepšila. Toto zlepšenie sa odzrkadľuje v produkovani ovel'a väčšieho počtu pôvodných vedeckých prác. Kým P. Valachovič v rámci bilancovania rokov 1993 až 2003 spomína dve vysokoškolské študijné príručky slovenských odborníkov,⁵ v nasledujúcom období rokov 2004 až 2011 pribudlo niekoľko hodnotných učebných syntetizujúcich textov,

³ VALACHOVIČ, ref. 2, s. 22.

⁴ *Tamže*, s. 23-24.

⁵ ZUBÁCKA, Ida. *Kapitoly z dejín antického Grécka*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1998; VALACHOVIČ, Pavol. *Zákonníky starovekých národov*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003.

a dokonca vedeckých monografií napríklad z pera Mareka Babica,⁶ Pavla Valachoviča⁷ a kolektívu (nielen slovenských) autorov pod vedením Márie Novotnej.⁸ Tie sa zameriavali na súhrn poznatkov predovšetkým z politických dejín, kompletného rímskeho (Valachovič) alebo grécko-rímskeho obdobia (Novotná), resp. jednej z jeho etáp (Babic). Okrem toho sa objavili publikácie venujúce sa špeciálnym témam a otázkam ako napríklad rímske reálie,⁹ kresťanstvo v neskoréj antike,¹⁰ medicína¹¹ či sťahovanie národov.¹² V neposlednom rade treba uviesť dva zväzky učebných textov o metódach a technikách používaných nielen v klasickej archeológii, ale i v ďalších vedách o antickom staroveku (napr. epigrafika, numizmatika a pod.).¹³ Všetky spomenuté práce sa vyznačujú ľahkou dostupnosťou pre širšiu čitateľskú obec, čo považujeme za ich veľkú výhodu.

Svoj podiel na zlepšení kvantitatívnej a kvalitatívnej stránky publikačnej činnosti má nielen mierne rozšírenie autorskej základne, ale aj vznik viacerých vedeckých časopisov a zborníkov, ktoré sú otvorené publikovaniu výsledkov vedeckých výskumov i z oblasti starovekých dejín. I napriek tomu, že sa medzi nimi nenachádza žiadne periodikum, ktoré by sa výhradne venovalo iba problematike starovekých dejín, vytvára sa výrazný priestor na ich ďalší rozvoj. V posledných rokoch vzniklo hneď niekoľko časopisov, ktorých stránky zaplňajú príspevky z dejín a kultúry antického staroveku, prípadne z dejín vied o antickom staroveku. Z najmladších môžeme spomenúť časopis *Kultúrne dejiny* (vydáva Katedra histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku)¹⁴ a *Nové historické rozhľady* (Katedra histórie FF UCM, Trnava).¹⁵ Priestor na štúdie so starovekou tematikou výnimočne poskytujú aj časopisy, ktoré sú už dlhodobo etablované na slovenskej scéne, napr.

⁶ BABIC, Marek. *Od antiky k stredoveku. Dejiny neskorého rímskeho cisárstva medzi rokmi 284 – 476*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

⁷ VALACHOVIČ, Pavol. *Stručné dejiny starovekého Ríma*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009.

⁸ NOVOTNÁ, Mária (ed.). *Dejiny a kultúra antického Grécka a Ríma*. Bratislava : Veda, 2006. [autori M. Babic, P. Blaho, J. Burian, M. Dufková, R. Hošek, K. Kuzmová, M. Novotná]

⁹ VAŇKOVÁ, Jarmila. *Rímske reálie pre právnikov*. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010.

¹⁰ OLEXÁK, Peter. *Neskorá antika a kresťanstvo*. Ružomberok : Verbum, 2010.

¹¹ ŠIMON, František. *Historia medicinae antiquae. Príspevky k dejinám antickej medicíny*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009.

¹² BYSTRICKÝ, Peter. *Sťahovanie národov (454 – 568). Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania*. Bratislava : Pro Historia, 2008.

¹³ KUZMOVÁ, Klára (ed.). *Klasická archeológia a exaktné vedy. Výskumné metódy a techniky I. a II*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2008 a 2010.

¹⁴ SENDEKOVÁ, Marta. Prenasledovanie kresťanov v rímskej armáde koncom 3. storočia a začiatkom 4. storočia. In *Kultúrne dejiny*, 2010, roč. 1, č. 2, s. 175-185.

¹⁵ JURÍČKOVÁ, Eva. Orálna história v staroveku: Herodotos a Thukydidés. In *Nové historické rozhľady*, 2011, roč. 1, č. 1, s. 7-18; HABAJ, Michal. Rozšírenie pojmu antika v zmysle grécko-rímskeho staroveku v stredoeurópskej historiografii. In *Nové historické rozhľady*, 2011, roč. 1, č. 2, s. 5-17.

*Vojenská história*¹⁶ a niektoré ďalšie. Prekvapujúci je fakt, že náš jediný karentovaný časopis z oblasti histórie (*Historický časopis*) so štvrťročnou periodicitou (32 zväzkov za roky 2004 až 2011) neobsahuje za hodnotené obdobie ani jedinú štúdiu z antických dejín!

Čo sa týka zborníkov prinášajúcich poznatky zo starovekých dejín, na prvom mieste by sme spomenuli zborník *Graecolatina et orientalia*,¹⁷ ktorého prvé číslo vyšlo už v roku 1969. V skúmanom období sa podarilo vydať len dve čísla (29 – 30, 2007 a 31 – 32, 2009), pričom je signifikantné, že ani jedna z 21 štúdií zaradených do oboch zväzkov sa nevenovala výhradne antickým dejinám. Prirodzene, spôsobuje to primárna orientácia zborníka na klasickú filológiu, latinskú medievalistiku a neolatinistiku.

V podobnom duchu pôsobí ďalšie periodikum na domácej scéne zborník *Sambucus* vydávaný Katedrou klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Jeho prvé číslo vyšlo v roku 2005 a odvtedy vychádza v dvoch radoch – pravidelnom s ročnou periodicitou a nepravidelnom (*Supplementum*). Na rozdiel od cudzojazyčného zborníka *Graecolatina et Orientalia* sa usiluje osloviť domácich čitateľov v im zrozumiteľnom jazyku. V skúmanom období katedra vyprodukovala 10 zväzkov, 7 v riadnom rade a 3 suplementá. Na stránkach *Sambuca* boli v hojnej miere uverejnené aj štúdie zo starovekých dejín, keď v niektorých prípadoch sme napočítali 2 až 3 príspevky výhradne z antických dejín a ďalšie, ktoré s nimi nejakým spôsobom užšie či širšie súviseli.¹⁸ Druhým periodikom, ktoré sa pripravuje na Trnavskej univerzite je cudzojazyčný zborník *Anodos – Studies of the Ancient World*. Zabezpečuje ho Katedra klasickej archeológie rovnakej univerzity a vo vymedzenom období vyšlo 7 zväzkov, 5 v riadnom rade a 2 suplementá. V jednotlivých číslach, resp. dvojčíslach mala svoje početné zastúpenie nielen klasická archeológia, ale aj viaceré vedy o antickom staroveku vrátane dejín staroveku, s ktorými je táto vedná disciplína nerozlučne spätá. Autormi týchto štúdií boli sčasti slovenskí a sčasti zahraniční odborníci.¹⁹

¹⁶ V skúmanom období rokov 2004 až 2011 vyšlo 32 zväzkov tohto časopisu a na jeho obsahu sa podieľali tri štúdie venované starovekým dejinám: prvá sa týkala rímskeho vojska (VALACHOVIČ, Pavol. Deň a noc v živote vojska starovekého Ríma. In *Vojenská história*, 2010, roč. 14, č. 1, s. 3-11), druhá mala skôr historiografický charakter (VALACHOVIČ, Pavol. Markomanské vojny v českej a slovenskej odbornej literatúre. In *Vojenská história*, 2007, roč. 11, č. 3, s. 3-15) a posledná zahŕňala neskoroantické, resp. ranostredoveké obdobie (BYSTRICKÝ, Peter. Mocenský zápas o neskoroantické Sirmium. In *Vojenská história*, 2005, roč. 9, č. 2, s. 3-21).

¹⁷ Vydáva ho Katedra klasickej a semitskej filológie na FiF UK v Bratislave a príspevky publikuje v cudzích jazykoch.

¹⁸ Napr. ŠIMON, František. Meditatio mortis alebo o astme v rímskej literatúre. In *Sambucus* 2, 2007, s. 39-44; KORDOŠ, Jozef. Cassius Dio a imitatio Thucydidea. In *Sambucus* 5, 2010, s. 22-30; KAVEČANSKÁ, Alexandra. Strabón o Kykladách. In *Sambucus* 7, 2011, s. 46-54; VALACHOVIČ, Pavol. Filocalov kalendár na hranici vekov. In *Decus Sapientiae. Sambucus Supplementum* 3, 2011, s. 84-91.

¹⁹ Napr. DOBESCH, Gerhard. Die Arverner in den Commentarii Caesars. In *Anodos* 8, 2008, s. 115-130; KOVÁCS, Péter. Sarmatian Campaigns During the First Tetrarchy. In *Anodos* 10, 2010 [2011], s. 143-154; NÁMEROVÁ, Andrea. Relations Between Greeks and Scythians in Black Sea Area. In *Anodos* 10, 2010 [2011], s. 207-211.

V prípade ďalších tzv. katedrových zborníkov, ktoré nie sú zamerané na konkrétne obdobie, odbor či tematiku, môžeme konštatovať, že zborníky Katedier histórie v Trnave (*Studia historica Tyrnaviensia* – Trnavská univerzita, 6 zväzkov), Nitre (*Studia historica Nitriensia*, 4 zväzky) a Banskej Bystrici (*Acta historica Neosoliensia*, 7 zväzkov) neobsahovali za posledných 8 rokov ani jednu štúdiu zo starovekých dejín. Na túto skutočnosť, prirodzene, vplýva zameranie konkrétnych pracovísk a ich personálne obsadenie. Mierne lepšiu situáciu sme zaregistrovali na katedrách v Ružomberku, Prešove a čiastočne na UCM v Trnave. Katedra histórie v Ružomberku vydala v rokoch 2007 až 2009 tri zväzky *Ružomerského historického zborníka*, ktorý obsahoval dve štúdie zamerané na antiku.²⁰ V roku 2010 zborník zanikol a nahradil ho už spomínaný časopis *Kultúrne dejiny*. Katedra histórie v Prešove a jej zborník *Annales historici Presovienses* má bilanciu 6 zväzkov a jedna štúdia zo staroveku.²¹ Úplne identický výsledok dosiahli *Historické rozhľady* (6 zväzkov, jedna štúdia),²² ktoré do tretieho čísla v roku 2006 vychádzali z iniciatívy Katedry histórie na UCM v Trnave. Neskôr ich vydávanie prevzalo rovnomené občianske združenie.

Obdivuhodnú „porciu“ príspevkov z oblasti starovekých dejín a dejín odboru v rokoch 2004 – 2011 priniesli *Historické štúdie* (*Acta historica Posoniensia*), ktoré vydáva Katedra všeobecných dejín FiF UK v Bratislave pod vedením profesora Miroslava Daniša (15 zväzkov, 10 štúdií v zložení: 6 príspevkov z antických dejín, po 2 štúdie z recepcie antiky a z dejín odboru).²³ Tento stav je daný aj tým, že na katedre pôsobí náš najvýznamnejší znalec starovekých dejín Pavol Valachovič a vedie viacerých doktorandov – starovekárov. Okrem *Historických štúdií* katedra participovala na príprave doktorandského zborníka *Medea – Studia mediaevalia et antiqua*, ktorého obsah tvorili aj štúdie zacielené na starovek (7 zväzkov, 10 štúdií).²⁴ Vo vymedzenom období registrujeme v Bratislave ešte dva zväzky Zborníka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského *Historica* (46, 2005; 47, 2008),

²⁰ BABIC, Marek. De civitate Dei: najväčšie literárne dielo neskorkej antiky v kontexte historických udalostí. In *Ružomerský historický zborník* 1, 2007, s. 39-49; BABIC, Marek. Konceptia vzdelania v neskorkej antike. Kresťania vo vzťahu ku klasickej učenosti. In *Ružomerský historický zborník* 2, 2008, s. 15-22.

²¹ SENDEKOVÁ, Marta. Dioklecián a vznik tetrarchie. In *Annales historici Presovienses* 8, 2008, s. 276-286.

²² JURIČKOVÁ, Eva. Príspevok k počiatkom gréckej historiografie. Herodotos: historik alebo logograf. In *Historické rozhľady* 1, 2004, s. 23-40.

²³ Napr. PODOLAN, Peter. Démostenés. In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 10, Bratislava : Stimul, 2009, s. 57-77; VALACHOVIČ, Pavol. Ideológia a propaganda na začiatku principátu. Storočné hry. In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 15, 2011, s. 134-141; ROŠKOVÁ, Daniela. Manželstvo v Rímskej ríši z pohľadu antických autorov. In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 16, 2011, s. 7-18; KLOKNER, Tomáš. Štátny alimentálny fond za vlády cisára Traiana (98 – 117 n. l.). In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 16, Bratislava : Stimul, 2011, s. 19-34; pozri i ref. 30, 32.

²⁴ Napr. PODOLAN, Peter. Pôvod Hunov a ich príchod do Európy. In *Medea* 8, 2004, s. 38-57; VERČÍK, Marek. Vojenské umenie Etruskov. In *Medea* 9, 2005, s. 6-21; STRAKA, Daniel. Idea Ríma v diele Ammiana Marcellina. In *Medea* 9, 2005, s. 47-59; KRAMÁR, Marek. Aténske čestné dekréty pre Médeia a Oxythemida z Larissy. In *Medea* 11, 2007, s. 19-32; VALACHOVIČOVÁ, Zuzana. Niekoľko dôvodov vzniku ciest v Rímskej ríši. In *Medea* 12, 2008, s. 89-100.

no okrem jednej štúdie z muzeológie o antických zbierkach na Slovensku,²⁵ nemajú v nich antické dejiny iné zastúpenie.

Niekoľko štúdií zo staroveku sa nepravidelne podieľalo aj na obsahu špeciálnych (napr. *Prameň – jeho funkcia, význam, interpretácia a limity v historickom výskume*. Nitra, 2010)²⁶ alebo konferenčných zborníkov (*Čriepky z dejín Slovenska*. Nitra, 2010; *Diktatúry v európskych dejinách*, Košice – Užhorod, 2006).²⁷

Za posledných desať rokov sa do popredia dostali internetové časopisy. Z tohto typu periodík si dovoľujeme upozorniť na dve: *Dejiny* a *Ostium*. Kým v desiatich zväzkoch časopisu *Dejiny* (Prešov) bola uverejnená len jedna štúdia z dejín a kultúry staroveku,²⁸ v prípade 25 zväzkov internetového časopisu pre humanitné vedy *Ostium* (Trnava) sme zaznamenali početnejšiu „úrodu“. Autormi takýchto štúdií sú najmä členovia katedier filozofie na trnavských univerzitách, ktorých zameranie sa odzrkadľuje i v charaktere príspevkov (zväčša z gréckych dejín).²⁹

Výrazným počínom vo výskume starovekých dejín na Slovensku bolo vydanie *Bibliografie gréckych a latinských štúdií v Slovenskej republike za roky 1993 – 2005* (Bratislava – Trnava 2006), ktorá zaznamenáva práce slovenských autorov publikované doma alebo v zahraničí, ako aj práce zahraničných autorov publikované na Slovensku. Pripravil ju autorský trojlístok Erika Juríková – Daniel Škoviera – Pavol Valachovič. Potešujúci je i fakt, že sa postupne začali spracúvať dejiny odboru.³⁰

²⁵ VALACHOVIČ, Pavol. Antické zbierky na Slovensku. In *Historica – Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského 47*, 2008, s. 149-169.

²⁶ BABIC, Marek. Latinské nápisy v ranom stredoveku a možnosti ich interpretácie. In FERIANCOVÁ, Alena – GLEJTEK, Miroslav (edd.). *Prameň – jeho funkcia, význam, interpretácia a limity v historickom výskume*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2010, s. 11-17; JIRKAL, Emanuel. Panegyriky z prelomu 3. a 4. storočia ako významný historický prameň. In FERIANCOVÁ – GLEJTEK, ref. 26, s. 19-26.

²⁷ HEČKOVÁ, Janka. Konfrontácia archeologických písomných prameňov v dobe rímskej ako živý proces. In SLNEKOVÁ, Veronika (ed.). *Čriepky z dejín Slovenska*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2010, s. 24-30; ROŠKOVÁ, Daniela. Zamestnané ženy v antike. In SLNEKOVÁ, ref. 27, s. 31-41; VALACHOVIČ, Pavol. Príliš veľa Júlií. In SLNEKOVÁ, ref. 27, s. 42-48; ANTALOVÁ, Blažena. Diktatúry v dejinách Rímskej republiky. In *Diktatúry v európskych dejinách*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2006, s. 51-54; ANTALOVÁ, Blažena. Reformy diktátora Lucia Cornelia Sullu v poslednom období Rímskej republiky. In *Diktatúry*, ref. 27, s. 46-50; VRANA, Vladimír. Catilinovo sprisahanie – reálne ohrozenie demokratických princípov republikánskeho Ríma? In *Diktatúry*, ref. 27, s. 55-59; VRANA, Vladimír. Bratia Gracchovci – útok na ústavnosť a právny poriadok rímskej spoločnosti? In *Diktatúry*, ref. 27, s. 60-64.

²⁸ SENDEKOVÁ, Marta. Vojenská a administratívna reforma v Rímskej ríši koncom 3. storočia. In *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 20-30.

²⁹ Napr. PORUBJAK, Matúš. Theognis – neznámy známy. In *Ostium*, 2005, č. 1; PORUBJAK, Matúš. Xenofón, syn Gryllov z Atén. In *Ostium*, 2007, č. 1; FRAŇO, Peter. Otázka slobodnej vôle v helenistickej filozofii (na pozadí Ciceronovho spisu *De fáto*). In *Ostium*, 2010, č. 2; PORUBJAK, Matúš. Athény a Solón – objavenie zákonov. In *Ostium*, 2011, č. 4.

³⁰ Napr. VALACHOVIČ, Pavol. Vojtech Ondrouch (1891 – 1963). Príspevok k dejinám slovenskej historiografie. In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 8, Bratislava : Stimul, 2008, s. 124-149; VALACHOVIČ, Pavol. Tatiana Pišútová (1923 – 1997). In *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 10, 2009, s. 215-221; ČORNAJ, Ján. *Fenomén Zamarovský*. Bratislava : Perfekt, 2006. K dejinám odboru

S ohľadom na prebiehajúci vedecký diskurz treba pre úplnosť spomenúť i rastúci počet anotácií a recenzií pôvodných prác vydaných v slovenskom i cudzích jazykoch, ktoré vychádzajú v širokom spektre domácich i zahraničných periodík.

Zlepšujúci stav vo výskume starovekých dejín na Slovensku dokumentujú viaceré vedecké konferencie, pričom pribúda nielen podujatí, na ktorých sa prezentujú príspevky z rôznych období dejín vrátane staroveku, ale postupne sa vytvára priestor aj na organizáciu seminárov či konferencií tematicky zameraných iba na antické dejiny. Dovoľujeme si uviesť aspoň medzinárodnú vedeckú konferenciu právnych romanistov *Rímska rodina v sociálnych a právnych vzťahoch* (18. – 19. 3. 2005 v Bratislave),³¹ medzinárodnú vedeckú konferenciu *Medzi antikou a stredovekom. Rímska a germánska spoločnosť v barbarských zákonníkoch* (1. 4. 2009 v Bratislave),³² konferenciu *Dejepisectvo medzi literatúrou, vedou a umením* pri príležitosti osemdesiatin prof. Jana Buriana (14. 5. 2009 v Trnave)³³ alebo seminár mladých slovenských a českých vedeckých pracovníkov (doktorandov) zaoberajúcich sa starovekými dejinami s názvom *Historia nuntia vetustatis* (22. – 23. 11. 2011 v Bratislave).

Popularizácia

Staroveké dejiny a kultúra sa medzi laickú verejnosť na Slovensku dostávajú najmä prostredníctvom populárnych, resp. populárno-vedeckých prác³⁴ a článkov v odborných i neodborných periodikách. V prvom prípade nesmieme zabudnúť na ďalšiu reedíciu niektorých diel Vojtecha Zamarovského, ku ktorej prišlo v skúmanom časovom úseku (vydavateľstvo Perfekt).³⁵ V druhom prípade vyvinula obrovské úsilie predovšetkým redakcia

---

prispievajú aj niektoré kratšie príspevky, ktoré majú charakter nekrológu či spomienky. Pozri napríklad ŠKOVIERA, Daniel. Za profesorom Burianom. In *Sambucus* 7, 2011, s. 235-238; LIŠOVÝ, Igor. Amicus certus in re incerta cernitur. Vzpomínka na profesora Jana Buriana (1929 – 2011). In *Kultúrne dejiny*, 2011, roč. 2, č. 2, s. 260-271.

³¹ Z podujatia vzišiel rovnomenný zborník (Bratislava, 2007).

³² Príspevky boli publikované v zborníku *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia)* 13, Bratislava : Stimul, 2010. Z obsahu: BABIC, Marek. Codex Theodosianus a barbari, s. 7-14; BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Sakralita práva a Pactus legis Salicae, s. 15-22; BYSTRICKÝ, Peter. Kolektívna pamäť, ústna tradícia a longobardské dejiny, s. 23-41; HABAJ, Michal. Recepčia antiky v Nemecku na konci 18. storočia. Čo znamenala antika pre nemeckých klasikov Schillera a Goetheho, s. 42-67; HRNČIAROVÁ, Daniela. K otázke vzniku a charakteru Lex Baiuvariorum. Stav súčasného bádania, s. 68-77; MIŽIČKO, Marko. Longobardská spoločnosť v písomných prameňoch 7. storočia, s. 78-87.

³³ Takmer všetky príspevky, ktoré na konferencii odzneli, boli zaradené do zborníka *Sambucus* V, Trnava, 2010.

³⁴ Napr. MUSILOVÁ, Margaréta – TURČAN, Vladimír (edd.). *Rímske pamiatky na strednom Dunaji. Od Vindobony po Aquincum*. Bratislava : Nadácia pre záchranu kultúrneho dedičstva, 2010. Osobitnú kapitolu v tomto smere predstavujú publikácie pre detských čitateľov, pričom väčšinou ide o preklady zahraničných autorov, napríklad DEARY, Terry. *Strašní Rimania*. Bratislava : Slovart, 2007; DEARY, Terry. *Perfektní Gréci*. Bratislava : Slovart, 2007; WILKINSON, Philip. *Rím. Vzostup a pád slávnej ríše*. Bratislava : Slovart, 2011. Ich prednosťou je najmä názornosť.

³⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtech. *Dejiny písané Rímom*. Bratislava : Perfekt, 2008; *Bohovia a hrdinovia antických bájí*. Bratislava : Perfekt, 2007 a pod.

časopisu *Historická revue*, ktorá takmer do každého čísla zaradila aspoň jeden článok zo starovekých dejín.³⁶ Právom ju tak môžeme označiť za hlavného propagátora antiky v slovenskom prostredí.³⁷ Stále však platí, že kvalita jednotlivých populárnych, resp. populárno-vedeckých článkov sa líšila v závislosti od odbornosti či neodbornosti autora textu.

Okrem pôvodnej tvorby zohráva významnú úlohu pri popularizácii starovekých dejín na Slovensku prekladová literatúra zahrnujúca jednak spisy antických autorov, jednak moderné zahraničné publikácie. V prípade antických diel najväčšou aktivitou oplývalo martinské vydavateľstvo *Thetis* (13 diel v 11. zväzkoch), vydavateľstvo *Kalligram* (9 diel v 9. zväzkoch) a vydavateľstvo *Spolku slovenských spisovateľov* (5 diel v 5. zväzkoch). Počas rokov 2004 až 2011 uviedli na knižný trh spoločne 27 prekladov z antickej literatúry, z toho bolo 23 textov písaných po grécky a 4 texty po latinsky. Zároveň musíme konštatovať, že vo väčšej miere išlo o reedície starších prekladov (21) než o nové preklady (6).³⁸ Z dielne iných vydavateľstiev treba uviesť aspoň premiérové slovenské preklady Ruffia Festa,³⁹ Lactancia⁴⁰ a edíciu *Bibliotheca Antiqua Christiana*, v ktorej rámci vyšli preklady kresťanských diel z neskorej antiky.⁴¹ Celkovo možno zhodnotiť, že oproti predchádzajúcemu obdobiu, ktoré býva v tomto smere považované za jedno z najchudobnejších,⁴² to predstavuje značný nárast.

Produkcia prekladov moderných zahraničných prác venujúcich sa starovekým dejinám a kultúre nevyniká v skúmanom období početnosťou. Diela so starovekou tematikou ako jedno z mála zaradilo vo väčšom počte do svojich edičných plánov vydavateľstvo *Slovart*. S veľkým úspechom sa stretli jeho publikácie od Michaela Granta a Petra Greena, ktoré

³⁶ Niektoré čísla sú dokonca kompletne venované starovekým dejinám, napr. č. 7 – 8/2010 (*Rímska ríša – Moc, sláva a intrigy*), č. 7/2011 (*Z dejín starovekého Grécka*) alebo č. 12/2011 (*Svet okolo roku 1*).

³⁷ Do roku 2009 populárne články zo starovekých dejín občas obsahoval časopis *História*, ktorý vychádzal 6x ročne vo forme dvojčísiel. Od roku 2009 sa periodicita časopisu zredukovala na 3 čísla ročne a podobne zamerané príspevky sa z neho takmer úplne vytratil. V súčasnosti prežíva časopis zrejme existenčné problémy, pretože v roku 2012 nevyšlo doposiaľ ani jedno číslo.

³⁸ Prvýkrát do slovenčiny preložené diela vydal iba Kalligram: XENOFÓN. *Hostina. Sokratova obhajoba*. Preložil Andrej Kalaš. 2006; XENOFÓN. *O prosperujúcej domácnosti*. Preložil Andrej Kalaš. 2007; PLUTARCHOS. *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov I. a II.* Preložili Daniel Škoviera a Peter Kuklica. 2008; ARISTOTELES. *Aténska ústava*. Preložil Alexander Brösl. 2009; ANTISTHENÉS. *Antisthenés* (zlomky). Preložil Andrej Kalaš. 2010.

³⁹ RUFFIUS FESTUS. *Stručné dejiny Ríma*. Preložil Pavol Valachovič. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009.

⁴⁰ LACTANTIUS. *O hneve Božom. De ira Dei*. Preložil Tomáš F. Bajus. Michalovce : Excel enterprise, 2005.

⁴¹ Napríklad EGERIA. *Pút' do svätej zeme*. Preložila Helena Panczová. Trnava : Dobrá kniha, 2006; TERTULLIANUS, sv. CYPRIÁN, sv. GREGOR Z NAZIANZU. *O nepravnej ženskej kráse*. Preložili Helena Panczová a Erika Brodňanská. Trnava : Dobrá kniha, 2007.

⁴² ŠKOVIERA, Daniel. Klasická filológia na Slovensku v rokoch 1993 – 2003. In ŠIMON, František (ed.). *10 rokov Slovenskej republiky – 10 rokov klasických štúdií*. Košice : Press Print, 2004, s. 10.

čitateľom približujú rímske⁴³ i grécke dejiny.⁴⁴ Možno ešte spomenúť preklad práce osvietenca Montesquieua⁴⁵ a reedíciu Niccolu Machiavelliho.⁴⁶ Väčšej pozornosti zo strany vydavateľstiev sa už tradične tešili všeobecné a encyklopedické diela. Kým však v minulosti predstavovali staroveké dejiny len zlomok ich celkového chronologického záujmu, postupne sa objavili aj publikácie, ktorých pozornosť sa zredukovala iba na túto významnú etapu svetových dejín.⁴⁷

Záver

Vzhľadom na charakter autorskej základne v odbore antických dejín na Slovensku hodnotíme jej vedeckú činnosť za roky 2004 až 2011 pozitívne. Oproti predchádzajúcemu obdobiu prišlo k miernemu rozšíreniu odbornej základne, a tak odbor zaznamenal v niektorých smeroch zlepšenie napríklad narástla publikačná činnosť, zintenzívnila sa popularizačná činnosť a začali sa spracúvať dejiny odboru. Na základe uvedeného možno konštatovať, že v porovnaní s predchádzajúcim obdobím zažilo bádanie o starovekých dejinách na Slovensku síce skromný, ale predsa len vzostup. Sme presvedčení, že v krátkom čase to potvrdí aj vydanie pripravovaného pokračovania bibliografie gréckych a latinských štúdií na Slovensku.

---

⁴³ GRANT, Michael. *Dvanásť cisárov*. Bratislava : Slovart, 2005; GRANT, Michael. *Pád Rímskej ríše*. Bratislava : Slovart, 2008.

⁴⁴ GRANT, Michael. *Klasické Grécko*. Bratislava : Slovart, 2008; GREEN, Peter. *Alexander Veľký a helenistické obdobie*. Bratislava : Slovart, 2008.

⁴⁵ MONTESQUIEU, Charles de Secondat. *O veľkosti a úpadku Rimanov*. Bratislava : Vydavateľstvo SSS, 2008.

⁴⁶ MACHIAVELLI, Niccolò. *Úvahy o prvej dekáde Tita Livia*. Martin : Thetis, 2010.

⁴⁷ BINGHAMOVÁ, Jane et al. *Encyklopédia starovekého sveta s odkazmi na internet*. Bratislava : Perfekt, 2004; MENGHI, Martino. *Encyklopédia starovekého Grécka*. Bratislava : Perfekt, 2006.

History of Antiquity in Slovakia between 2004 and 2011

The presented text briefly summarizes the state and the successes of Slovak science within the field of antiquity research and study between 2004 and 2011. The attention focuses especially on the ancient history and culture and popularization of antiquity. The text also aims to outline the whole organization process that is of no less importance than outcomes themselves. It also attempts to accurate the idea of the current state of this subject. In comparison with the previous periods, the number of authors has increased and therefore an improvement may be seen in some fields, such as growth in publishing, more intensive popularization, summarizing the history of the subject, etc. The study of ancient history in Slovakia in last eight years has thus shown more than a modest rise.

Keywords: Ancient history, Slovak science, research of antiquity, 2004-2011

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

KLOKNER, Tomáš. Antické dejiny na Slovensku v období rokov 2004 až 2011. In *Štúdie k jubileu Jána Kollára*. Historia nova 5. [online] Bratislava : Stimul, 2012, s. 196-205. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino5.pdf>